

portants les variants de grandària més reduïda, ço que fou causa de la importància que tot seguit prengué el diminutiu en francès (*flageolet*), allò que va determinar que, sentint-se *flaujol* com a impropri per a la forma gran de flabiol, aviat es tendís a crear el pseudo-

primitiu *flauja*.¹² El substantiu occità *flauja* ja es troba en Raimbaut d'Aurenga, el verb *flaujar* des de P. Cardenal. *Flauja* i *flaujar* prenen també el significat figurat de «sornette, cancan» (ja en Dalfí d'Avernhe), o «colportet des cancons». I cal advertir que fins es veu que aquestes formacions secundàries arribaren a penetrar poc o molt a la Catalunya medieval: en el *Curial* es llegeix «lo duch d'Orleans hac trenta cavallers molt bons, ab escuts verts e ales d'or en los scuts, qui d'ell no-s partissen; e lo comte de Poytieu, vint, axí mateix ab scuts verts e unes *flauges* pintades, e lletres qui deyen '*Flauges són*'» (II, 122); així en el ms., que Aramon (NCL. II, 122) esmena abusivament en *flanges* prenent que significa 'franges' (però no ha existit mai tal variant del gallicisme *franja*); els *DAG.* i *AlcM* fan encara pitjor, car ho canvien en *franges*:¹³ hi havia, és clar, uns flabiols pintats, però la frase, jugant amb el mot, li dóna la citada accepció figurada, 'romànços, enraonies' («sornettes, cancons»). En un doc. de Poblet veiem *flaujador* 'flautista', en la subscripció «signum Vidal *flaujador*», en data tan antiga com 1196 (la més antiga del mot en cat. i oc.) (*Cart.* de Poblet, mal imprès *flaviador*, idea potser també deguda al mateix filòleg).

En francès tenim *flageol*, des del S. XII, poc o molt en tota l'Edat Mitjana, i àdhuc en el S. XVI, i amb la variant *flageul* en el S. XIII, però aviat s'hi estén molt el diminutiu *flageolet* [S. XIII], que és el que resta després de l'Edat Mitjana.

Els romanistes han sortit del pas postulant una forma *FLABEOLUM, derivada de FLARE (*AlcM* arriba a dir «del llatí FLABEOLUM» sense advertir que no hi ha notícia de tal cosa en llatí). Wartburg (i algun altre) han fet arriscats equilibris per trobar una justificació morfològica a tal formació, amb un seguit d'asteriscs intermedis. Crec que és en va: morfològicament no té justificació tal forma, que solament fóra possible si existís o es pogués justificar, en una forma o altra, un *FLABĒUM, i no és així. Tal base no és, doncs, més que un «esquema» per entendre's fonèticament, i hauria calgut reconèixer-ho en aquests termes.

D'altra banda és indubtable que han existit formacions derivades de FLARE que designen el flabiol i que han deixat rastre, sigui en romànic, sigui en la documentació llatina: no solament *flator* és el flabiolaire en Festus, sinó que *flabrum*, que més aviat significà, de primer, 'agitació de l'aire', 'buf', s'ha cregut que és la font del roms. *flaur* 'flabiol de pastor' (Bogrea, *Dacorom.* I, 258). En tot cas és un fet que el diminutiu FLABELLUM de FLABRUM, ben documentat en llatí amb el sentit de 'ventall' i de 'manxa', va donar el fr. ant. *flavel* que significa «flûte de berger» en força textos dels Ss. XIII i XIV.

Es pot discrepar més o menys sobre la forma exacta de l'ètimon del mot romanès: fonèticament la base FLABRUM ni és evident ni sembla impossible, cf. roms. *ciur* CIBRUM < CRIBRUM, *lurecà* o *lunecà* de LUBRICARE, *lior* de LIBER, REW, 2324, 5136, 5011. Però en tot cas és clar que ha de ser un derivat de FLARE, com sigui que hi ha tot un grup de formes dialectals de la baixa Itàlia de tal forma i significat: calabrès *fràvulu*, *fràgulu* 'flabiol de pastor', grec otrantí *fràulo*, id., Irpino *fràulo* 'flauta', Lací meridional *fràulə* 'caramella pastoril' («hirtenpfeife» a Amaseno, Rohlf's, *Litbl.* XLIV, 266-7), que postulen una base *FLABŪLUM, sens dubte fàcil modificació (sigui fonètica o morfològica) del conegut FLABRUM; i el roms. *flaur* pot venir —clarament i sense escrúpols fonètics— d'aquesta mateixa base *FLABULUM. És, doncs, clar que el tipus *FLABIOLU del romànic d'Occident ha d'estar en relació amb això. «Canvi de sufix»? Reconeguem que no s'acaba de veure clara una via morfològica, per la qual tal «canvi de sufix» pogués produir-se.

Crec, doncs, que cal donar la raó a un suggeriment recent i encertat dels Kahane (*Polychronion, Festschrift F. Dölger*, Heidelberg, 1966, 311-3). Es tractaria d'una alteració del gr. *πλαγίαυλος* per influència de FLARE o FLABRUM. Jo més aviat diria, a la inversa, i precisant-ho així: alteració del seu sinònim llatí vulgar *FLABULUM, vivent en el mateix sentit en el romànic dels Balcons i de la Magna Grècia, per art i obra d'aqueixa illustre paraula hellènica. Car, en efecte, no es tracta ací d'un d'aqueixos mots grecs decadents i obscurs o insegurs, amb què de vegades surten els Kahane; sinó d'un dels noms de la flauta en els grans clàssics bucòlics del grec d'aquella terra.

En alguns textos el gr. clàssic *αὐλός* 'flauta' apareix combinat amb *πλάγιος* 'traverser, lateral', en la combinació *πλάγιος αὐλός* (Liddell-Scott), però aquest ús combinat fou tan freqüent i especialitzat, que ja apareix combinat com un mot unitari *πλαγίαυλος*, i diverses vegades, tant en Teòcrit (20.29, etc.) com en el seu rival Bion (c. 280 a. C.) (3.7): designant precisament la mena de flauta que tocaven aquells pastors, fent-la córrer transversalment sobre els llavis («flûte traversière», oposada a la 'flauta de bec', pròpia per a toques més solemnes: «cross flute as opposed to the flute-à-bec», Liddell-S.). I s'explica perfectament que, en anar avançant la imperfecta romanització d'aquelles terres (on encara la continuació del grec dòric, més o menys batregat amb *koiné*, no ha mort del tot en l'actualitat), coexistint-hi allà FLABULUM i *πλαγίαυλος* en les dues llengües en lluita, com a designacions en concurrència, FLABULU es convertís en FLABIOLU per influència d'aquest.

Ens acabarem de convèncer observant, d'altra banda, que no és aquest l'únic descendent que ha deixat un compost d'*αὐλός* en romànic, i amb sentit ben semblant: essent així que *χορωάλης* 'flautista de chor' (que després en el S. VI, en Venanci Fortunat, designa ja un 'càntic coral de la massa cristiana'), i d'allí va passar al frprov. *koráola*, fr. *carole* 'mena de sardana